

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

نقش شرکتهای تجاری در رشد سرمایه‌گذاری خارجی

مؤلف

محمد رضا مرادی

۱۳۹۷

با ژرفترین سپاس ها:

روح پاک پدرم که عالمانه به من آموخت تا چگونه در عرصه زندگی، ایستادگی را تجربه نمایم. و به مادرم، دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر و از خواهران عزیزم، برای همه محبت ها، فرزاندگی و تشویق هایشان.

از بردار ارجمند و بزرگوایم جناب آقای علیرضا مرادی که در سختی ها و دشواری های زندگی همواره یآوری دلسوز و فداکار و پشتیبانی محکم و مطمئن برایم بوده اند.

از اساتید ارجمند و فرزانه ام به ویژه جناب آقای دکتر داود بزرگمهر به دلیل یاریها و راهنماییهای بی چشمداشت ایشان که بسیاری از سختیها را برایم آسانتر نمودند.

از همه آموزگاران دوران تحصیل، دوستان و دوستانارام که برشادمانی و دانش و آگاهی ام افزوده اند.

از هدایت گر درونی ام که شوق و مسؤولیت نگاشتن این کتاب در حقیقت همه به عهده او بود.

با حق شناسی و سپاسگزاری فراوان

محمدرضا مرادی دی ماه ۱۳۹۷

فهرست مطالب

پیشگفتار ۶

فصل اول ۹

کلیات ۹

فصل دوم ۷۹

مبانی نظری و پیشینه پژوهش ۷۹

فصل سوم ۱۳۹

روش‌شناسی پژوهش ۱۳۹

فصل چهارم ۱۷۷

نتیجه‌گیری و پیشنهادها ۱۷۷

منابع ۱۸۶

پیشگفتار

کشور ما ده‌ها سال می‌باشد که اقتصاد خود را با نفت و صادرات آن می‌چرخاند و این امر می‌تواند یک ضعف بزرگ باشد و باید ایمان داشته باشیم که سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اقتصادی به رشد ملی و خود اتکایی بیشتر اقتصادی کمک می‌کند و یگانه طریق رهایی از وابستگی به نفت است و پیش نیاز سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی توجه بیشتر به شرکت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری است. نگاهی سطحی به اصول قانون اساسی مبین این امر است که دولت به تنهایی قادر به انجام تمام سرمایه‌گذاری‌ها و رهبری و مدیریت تمام طرح‌های اقتصادی نیست و بی‌شک باید عرصه را برای فعالیت بخش خصوصی فراهم کند و بخش خصوصی در صورتی فعالیت خواهد کرد که انگیزه لازم توسط دولت برای آن‌ها ایجاد

شده باشد به عنوان مثال فعالیت در بخش صنایع یا معادن برای ایجاد ارزش افزوده بیشتر، در اقتصاد هر کشوری باعث می‌شود آن‌ها انگیزه سودآوری داشته باشند و اینگونه بخش خصوصی و شرکت‌های تجاری را ترغیب به سرمایه‌گذاری و پس از آن فعالیت در آن بخش‌ها می‌کنند. نرخ سرمایه‌گذاری شرکت‌های تجاری خصوصی در اقتصاد به بازده سرمایه‌گذاری و میزان ریسکی که با آن مواجه هستند بستگی دارد و میزان ریسک و رابطه آن با بازده سرمایه تعیین می‌کند که به چه میزان، در چه کشورهایی، در چه مناطقی و در چه بخش‌هایی سرمایه‌گذاری شود. در بحث سرمایه‌گذاری خارجی ساختار حقوقی داخلی به صورت مانعی در برابر جلب سرمایه‌گذاری خارجی عمل می‌کند. سطح نامطلوب سرمایه‌گذاری یکی از مشکلات پایه‌ای کشورمان است،

هرچند مسئولان حکومت با روش‌های گوناگون از جمله ایجاد مناطق تجاری آزاد و ایجاد تسهیلات برای سرمایه‌گذاری‌های خارجی و دعوت از ایرانیان خارج از کشور تلاش کرده‌اند تا بر این مشکل فائق آیند اما تاکنون علی‌رغم این تلاش‌ها در مجموع آنچنان موفق نبوده‌اند زیرا علل اصلی پایین بودن سرمایه‌گذاری در ایران در ساختار اقتصادی و ضعف قوانین تجاری نهفته.

فصل اول

کلیات

۱-۱- بررسی ماهیتی بحث

وجود اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی در رشد و پیشرفت سرمایه‌گذاری در یک کشور بر کسی پوشیده نیست و از طرفی یکی از ویژگی‌های مهم تجارت، اقتصاد بین‌الملل و همچنین سرمایه‌گذاری بین‌المللی توسعه فعالیت‌های شرکت‌های فراملیتی^۱ در سراسر جهان می‌باشد. سرمایه‌گذاری به عنوان یک نیاز برای بشریت دارای چارچوب‌ها، الگوها، شیوه‌ها و قانون‌هایی می‌باشد (انصافی، ۱۳۹۲، ص ۱۴) و از طرفی وجود شرکت‌ها و مسأله شناسایی شخص حقوقی هنگامی مطرح می‌شود که

^۱ - Multinational corporation

آن شخص را با ضابطه‌های پیش‌بینی شده در قانون داخلی بتوان از اشخاص حقوقی داخلی به شمار آورد (سلجوقی، ۱۳۸۵، ص ۱۹۴).

رویه‌ای که در ایران حدود دو دهه قبل از انقلاب پیش گرفته شد این بود که بازارهای بزرگی در داخل کشور توسط شرکت‌های تجاری برای مصرف محصولات صنعتی که از طریق نفت تأمین شود ایجاد گردد و در مرحله بعد شرکت‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ایران مکلف به ایجاد صنایعی شوند و به تولید کالاهایی که بازار آن‌ها در کشور فراهم شده است پردازد. با تصویب قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ و قانون ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰ روند سرمایه‌گذاری خصوصی از کشورهای خارجی به کشور ما آغاز شد و از طرفی تصویب قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی در سال ۱۳۳۴ و آیین‌نامه آن

در سال ۱۳۳۵ است که کامل کننده محاسن فوق بوده است به گونه‌ای که بعد از تصویب این قوانین میزان سرمایه‌گذاری خارجی در ایران بسیار افزایش یافت و این روند با افزایش درآمدهای ارزی و استحکام پیوند بازارهای داخلی و بازارهای بین‌المللی شدت گرفت.

همزمان با پیروزی انقلاب اسلامی و تسخیر سفارت آمریکا از آنجایی که عمده شرکت‌های سرمایه‌گذاری و تجاری آمریکایی و انگلیس بودند ملی شدن بسیاری از واحدهای تولیدی آنان صورت گرفت و بیشتر سرمایه‌گذاران خارجی با واگذاری سهام خود به دولت ایران از کشور خارج شدند. با پایان گرفتن جنگ با توجه به کمبود منابع برای سرمایه‌گذاری و پایین بودن سطح فناوری در کشور، اقداماتی در خصوص جذب سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی تحت پوشش قانون

جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی صورت گرفت و شرکت‌ها ترغیب به این امر شده‌اند و نهایت این که موضوع جذب سرمایه و حضور سرمایه‌گذار خارجی به صورت اشخاص حقوقی در کشور دارای تاثیرات مثبت و یا اثرات نامطلوب و نگرانی‌های ناشی از آن بوده است و از طرفی دیگر طبق قانون تجارت ایران نیز شرکت‌های خارجی به همین صورت می‌توانند با ایجاد شرکت‌های وابسته و فرعی اقدام به سرمایه‌گذاری نمایند خصوصاً که از نظر تحصیل تابعیت ایرانی شرکت تابعیت سهام داران مؤثر نمی‌باشد. بر این اساس در بسیاری موارد شرکت‌های فرعی با تابعیت ایرانی و صد در صد سرمایه خارجی تشکیل شده است (نصیری، ۱۳۵۲، صص ۱۲۱-۱۲۲). آنچه در این نگارش مورد توجه ما می‌باشد این است که قانونگذار ما نقش شرکت‌های تجاری را در رشد و پیشرفت سرمایه‌گذاری

در چه حد می‌داند و آیا نقش اشخاص حقوقی و حمایت‌های مورد نظر از آن‌ها به همان میزانی است که برای اشخاص حقیقی در نظر گرفته است؟ و دیگر این که آیا بر اساس قوانین داخلی ایران در عمل تأثیر اشخاص حقیقی جهت سرمایه‌گذاری در عمل کمتر از شرکت‌های تجاری می‌باشد؟ بی‌شک اشخاص حقیقی وجود دارند که سرمایه آنان از برخی از شرکت‌های تجاری بسیار بیشتر می‌باشد و نیازمند همان حمایت‌هایی می‌باشند که از اشخاص حقوقی صورت می‌گیرد و بهتر است تدابیر اتخاذ شود که زیر چتر حمایتی قانونگذار قرار گیرند.

۱-۲- سوالات پژوهش

بیان پرسش‌های پژوهش در ابتدای آن بدین سبب است که آن‌ها راه گشای طرح موضوعات تحقیق بوده و پاسخ بدان‌ها، شاکله اصلی تحقیق را تشکیل می‌دهد.

۱-۲-۱- سؤالات اصلی:

۱- قانونگذار ما نقش شرکت‌های تجاری را در رشد و پیشرفت سرمایه‌گذاری در چه حد می‌داند؟

۲- آیا نقش شرکت‌های تجاری و حمایت‌های مورد نظر از آنها به همان میزانی است که برای اشخاص حقیقی در نظر گرفته شده است؟

۱-۲-۲- سؤالات فرعی:

۱- آیا بر اساس قوانین داخلی ایران در عمل تأثیر اشخاص حقیقی جهت سرمایه‌گذاری در عمل کمتر از شرکت‌های تجاری می‌باشد؟

۲- آیا حمایت‌های مذکور در قوانین داخلی از شرکت‌های تجاری کافی برای ادامه فعالیت‌های آنان می‌باشد؟

۱-۳- فرضیه‌های پژوهش

در خصوص فرضیه‌های تحقیق می‌توان گفت آن‌ها پاسخ به پرسش‌های تحقیق بوده و در واقع مهم‌ترین نتیجه‌ی پایان‌نامه در قالب آن‌ها بیان خواهد گردید.

۱-۳-۱- فرضیات اصلی

۱- قانونگذار ما نقش شرکت‌های تجاری را در رشد و پیشرفت سرمایه‌گذاری را حدی که بتواند کلیه مشکلات آنان را حل کند پیش‌بینی نکرده است.

۲- نقش شرکت‌های تجاری و حمایت‌های مورد نظر از آن‌ها فراتر از میزانی است که برای اشخاص حقیقی در نظر گرفته شده است.

۱-۳-۲- فرضیات فرعی

۱- بر اساس قوانین داخلی ایران در عمل تأثیر اشخاص حقیقی جهت سرمایه‌گذاری در عمل کمتر از شرکت‌های تجاری می‌باشد.

۲- حمایت‌های مذکور در قوانین داخلی از شرکت‌های تجاری کافی برای ادامه فعالیت‌های آنان نمی‌باشد و قانونگذار نیازمند یک بازنگری در قوانین خود می‌باشد.

۱-۴- پیشینه پژوهش

موضوع شرکت‌های تجاری در ایران در کتب حقوقی همچون حقوق تجارت دکتر حسن ستوده تهرانی و دکتر ربیعا اسکینی و اساتید دیگر به خوبی توضیح داده شده است در آنجا به وضعیت تابعیت شرکت‌های تجاری پرداخته شده است و این که ملاک تابعیت در کشور ما و سایر کشورها چه می‌باشد و در نهایت رویکرد قانون مدنی و قانون تجارت نسبت به اقامتگاه و تابعیت اشخاص حقوقی

مورد بررسی قرار گرفته که در مواد ۵۹۰ و ۵۹۱ قانون تجارت و ماده ۱۰۰۲ قانون مدنی وضعیت اقامتگاه و تابعیت مشخص گردید ولی باید توجه کرد در سرمایه‌گذاری بعنوان یکی از موضوعات حقوق تجارت نه تنها آگاهی بر قوانین داخلی لازم است بلکه آشنایی با رویکرد قوانین تجارت کشورهای مختلف نیز ضروری است که این موارد در آثار فوق به صورت گذارا و در آثار دانشمندان دیگر همچون عبدالحسین شیروی بیشتر نمایان می‌باشد.

دکتر فرهاد امام نیز در اثر خود به نام حقوق سرمایه‌گذاری خارجی به بررسی نقش شرکت‌های تجاری در سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی می‌پردازد همچنین به نقد و بررسی موانع موجود که قانونگذار بر سر راه سرمایه‌گذاران و شرکت‌های تجاری قرار داده اشاره می‌کند.

آقای مهدی عرب صالحی و مجید اشرفی در مقاله‌ای با عنوان نقش اندازه شرکت بر حساسیت سرمایه‌گذاری که در مجله حسابداری و مدیریت مالی، تابستان ۱۳۸۹ - شماره ۴ (۲۴ صفحه - از ۷ تا ۳۰). چاپ شده به صورت مختصر به بررسی و تعریف اشخاص حقوقی و شرکت‌های تجاری در ایران می‌پردازد و در نهایت به صورت عمقی به نقش این شرکت‌ها در عملیات سرمایه‌گذاری و همچنین به بررسی عوامل و آثار قانونی حمایت یا عدم حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی در قوانین ایران اشاره می‌کند.

دکتر ربیعا اسکینی در مقاله‌ای با عنوان تعیین تابعیت شرکت‌های تجاری در حقوق تطبیقی و حقوق بین‌الملل که در مجله: حقوق خصوصی، بهار و تابستان ۱۳۸۸ - شماره ۱۴ علمی-ترویجی (۲۰ صفحه - از ۵ تا ۲۴). به چاپ رسید به بررسی تعیین تابعیت شرکت‌های تجاری و شرکت‌های فراملی و همچنین به نقش آن‌ها در

سرمایه گذاری خارجی و انطباق با قوانین داخلی ما پرداخته است.

مهدی، حدادی، نقش قانونگذار ملی در جذب و حمایت از سرمایه گذاری خارجی، مجله مجتمع آموزش عالی ۱۳۷۸، شماره ۴. در این اثر به بررسی نقش قانونگذار ملی در جذب و حمایت از سرمایه گذاری خارجی و عواملی که به عنوان مانع در جذب سرمایه گذاری بر سر راه شرکت های تجاری قرار می گیرد اشاره می کند.

۱-۵- جنبه جدید بودن و نوآوری در پژوهش

ارائه روش های مناسب در راستای حمایت هرچه بیشتر قانونگذار از شرکت های تجاری در سرمایه گذاری و همچنین درخواست اصلاح مواردی از قانون های مرتبط با امر سرمایه گذاری از قانونگذار در راستای احقاق حقوق بیشتر شرکت های تجاری

۱-۶- اهداف مشخص پژوهش

مهم‌ترین اهداف نگارنده عبارت است از:

اهداف کاربردی: ارائه روش‌های مناسب در راستای حمایت هرچه بیشتر قانونگذار از شرکت‌های تجاری در سرمایه‌گذاری.

اهداف کلی ارائه یک الگوی مناسب جهت استفاده قانونگذار در اصلاح یا ایجاد قوانینی که بتواند حقوق شرکت‌های تجاری و صاحبان آنها را در قوانین مربوط بهتر فراهم نماید که بتواند در قالب ارائه راهکار به دولتمردان جهت برطرف کردن ایرادات مذکور یا خلاءهای مربوط شود.

۱-۷- روش پژوهش و گردآوری اطلاعات